

De rechten van niet- burgers

Informatiepakket

INHOUD

Inleiding
Kernbegrippen: definitie en betekenis
Rechten die op het spel staan
Internationale en regionale instrumenten voor bescherming
Historische data

Deze informatiebundel is een vertaling door VORMEN vzw van de Study Guide “The Rights of Non-Citizens”.

Deze ‘Study Guides’ zijn informatiepakketten die een inleiding bieden tot verschillende mensenrechtenthema's. Ze geven definities, een overzicht van belangrijke rechten die op het spel staan, mensenrechteninstrumenten, alsook beschermings- en hulpinstanties. Er staan links* in naar de volledige teksten van relevante internationale verdragen, en naar ander bruikbaar materiaal, onder meer op de websites van HREA en van de Universiteit van Minnesota Human Rights library.

* Opmerking: de links zijn in deze papieren / pdf-versie niet zichtbaar. Om te weten welke deze link is, kan u terecht op de html-versie van deze tekst: www.vormen.org/informatie/NietBurgers/

Andere uitgaven in deze reeks zijn: “Het recht op een gezin”, “Seksuele oriëntatie en mensenrechten”, “Voedsel en water”, “Vluchtelingen”, “Mensenrechten van personen met een handicap”, het “Europees systeem van bescherming en promotie van mensenrechten”, “Duurzame ontwikkeling”, “Het mensenrechtensysteem van de VN” en andere.

Je kan de pakketten raadplegen op onze website (www.vormen.org/informatie/) en downloaden in pdf-formaat.

Vertaling van de studiegids “The Rights of Non-Citizens” naar het Nederlands, met de goedkeuring van het University of Minnesota Human Rights Center (www1.umn.edu/humanrts/edumat/topicguides.html).

Oorspronkelijke titel: The Rights of Non-Citizens

Copyright © 2003 University of Minnesota Human Rights Center.

De studiegids werd ontwikkeld door Rubrick Biegon, Michelle Collins, Scott Ferguson, Ian Harrison, Kevin Zhao, stagiairs aan het University of Minnesota Human Rights Center. Sarah Joseph, Fionnuala Ni Aolain, Kristi Rudelius-Palmer, en David Weissbrodt keken het na en deden de eindredactie.

Vertaling naar het Nederlands: Elke De Fauw, vrijwilliger.

Nazicht en eindredactie: Leen Gys en Olivier Winants, vrijwilligers.

VORMEN vzw
Lange Gasthuisstraat 29
2000 Antwerpen
Tel.: 03/293 82 15
www.vormen.org
mensenrechteneducatie@vormen.org

Inleiding

Wat is een 'niet-burger'?

Volgens de *Merriam Webster's Collegiate Dictionary* is een burger "een onderdaan van een staat die hij/zij trouw verschuldigd is en op wiens bescherming hij/zij gerechtigd is". Deze definitie impliceert echter dat een niet-burger geen onderdaan van een staat is, noch trouw verschuldigd is aan de staat waar hij/zij momenteel verblijft.

We vinden een betere definitie in artikel 1 van de "VN-verklaring inzake de Mensenrechten van Personen die niet de Nationaliteit Bezitten van het Land waarin zij Verblijven" (1985), waarin niet-burger gedefinieerd wordt als: "een persoon die niet de nationaliteit bezit van het land waarin hij/zij verblijft".

Er zijn bepaalde onvervreembare rechten (opgesomd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, van 1948), waar alle mensen, ongeacht hun burgerschap of nationaliteit recht op hebben. Deze rechten, opgenomen in de Verklaring inzake Staatlozen (1985), vormen de basis van dit informatiepakket.

Kernbegrippen: definitie en betekenis

Asiel: Wettelijke bescherming van de mensenrechten die geschonden worden door het vervolgen van deze persoon door diens eigen regering. Asiel wordt verleend door landen aan personen die geen burger zijn van dat land, maar er naartoe gevlucht zijn om aan vervolging te ontsnappen (vluchtelingen).

Betekenis: Krachtens artikel 14 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens heeft iedereen het recht asiel aan te vragen en te genieten. Deze bepaling betekent echter niet dat iedereen het recht asiel te verkrijgen, doch enkel het recht om het aan te vragen.

Uitzetting: Uitzetting vindt plaats wanneer een natie een niet-burger (buitenlander) uit het land verwijderd en deze terug naar zijn/haar land van herkomst stuurt.

Betekenis: Artikel 13 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten erkent het recht van alle buitenlanders die wettig op het grondgebied van een staat, partij bij dit verdrag, verblijven, om enkel uitgezet te worden ingevolge een beslissing die in overeenstemming is met de wet (inclusief een eerlijke procedure), behalve als de staatsveiligheid op het spel staat.

Gevangenhouding: Gevangenhouding is het uitoefenen van lichamelijke controle op een persoon, door het ontnemen van diens vrijheid en het houden van die persoon in gevangenschap voor andere redenen dan criminele feiten waarvoor deze aangeklaagd wordt.

Betekenis: Overeenkomstig artikel 9 van het Internationale Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten:

- (1) Heeft iedereen recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon: niemand mag worden onderworpen aan willekeurige arrestatie of gevangenhouding.
- (2) Dient iedereen die op beschuldiging van het begaan van een strafbaar feit wordt gearresteerd of gevangen gehouden onverwijld voor de rechter te worden geleid of voor een andere autoriteit die door de wet bevoegd is verklaard rechterlijke macht uit te oefenen en heeft het recht binnen een redelijke termijn berecht te worden of op vrije voeten te worden gesteld.
- (3) Heeft iedereen die door arrestatie of gevangenhouding van zijn vrijheid is ontnomen, het recht gerechtelijke stappen te ondernemen.

Discriminatie: Discriminatie is het anders behandelen van personen op grond van onder meer hun ras, godsdienst, etnische groep, huidskleur, geloof, politieke overtuigingen, of enige andere omstandigheid terwijl daar geen wettelijke rechtvaardiging voor is.

Betekenis: Enig onderscheid tussen volwassenen en kinderen, burgers en niet-burgers, mannen en vrouwen kan gemaakt worden door de maatschappij maar enkel en alleen zolang er vanuit een mensrechtelijk oogpunt een “redelijke en objectieve verantwoording” voor gegeven kan worden: het mag niet gaan om een beperking die zou indruisen tegen de menselijke waardigheid en de mensenrechten.

Niet-burger zonder papieren: Een persoon die in een land verblijft waar hij geen burger is, die wettelijk niet het recht noch de toestemming heeft in dat land te verblijven en die uit dat land kan gezet worden. (Dergelijke personen worden ook wel ‘illegale buitenlanders’, ‘arbeiders zonder papieren’ of ‘migranten zonder papieren’ genoemd).

Betekenis: Artikel 2.1 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten verzekert bepaalde burgerrechten en politieke rechten aan “iedereen die binnen een bepaald grondgebied verblijft en aan de rechtsmacht van dat grondgebied is onderworpen”, inclusief illegale buitenlanders. Dit verdrag stelt ook dat iedereen drager is van alle mensenrechten “zonder onderscheid van welke aard ook, zoals ras, huidskleur, geboorte of enige andere omstandigheid.”

Migrantenwerker: Een persoon die een loonactiviteit gaat uitvoeren, uitvoert of uitgevoerd heeft in een land waarvan hij de nationaliteit niet bezit. (Internationaal Verdrag inzake de Bescherming van de Rechten van Alle Migrerende Werknemers en Leden van Hun Families, 1990).

Betekenis: Migrantenwerkers en hun families zoeken al eeuwen werk en betere levensomstandigheden in andere staten, toch was het pas in de na-oorlogse periode na WOII dat de industriële centra migrantenwerkers nodig hadden om hun industrie opnieuw op te bouwen. Hoewel vele geïndustrialiseerde landen conventies inzake migrantenarbeid uitgaande van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) goedgekeurd hebben, worden de rechten van migrantenwerkers vaker geschonden dan die van eigen onderdanen.

Nationaliteit: De juridische band tussen een individu en een staat die recht geeft op erkenning als lid van die staat. De nationaliteit bepaalt de politieke status van personen, vooral met betrekking tot de loyaleit naar dat land toe.

Betekenis: Volgens artikel 24 van het Internationale Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, heeft elk kind recht op een nationaliteit.

Vluchteling: Een persoon die “uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van laatstgenoemd land niet kan of, uit hoofde van zulke vrees, niet wil inroepen, en die, daarheen niet kan of, uit hoofde van die vrees, niet wil terugkeren.” (VN Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen, 1951 en Protocol 1967).

Betekenis: Het internationaal mensenrechtelijk principe van ‘non-refoulement’ belet staten op welke wijze ook, een vluchteling uit te zetten naar een grondgebied waar zijn leven of vrijheid bedreigd zou worden op grond van zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging. (Verdrag betreffende de Status van Vluchtelingen, 1951 en Protocol 1967).

Rechten die op het spel staan

In 1985 lanceerde de VN de Verklaring inzake de Mensenrechten van Personen die niet de Nationaliteit Bezitten van het Land waarin zij Verblijven. Het doel van deze verklaring was te garanderen dat ook niet-burgers genieten van de fundamentele mensenrechten die uitgestippeld zijn in de internationale verdragen inzake mensenrechten. De verdragen zijn wettelijk bindende documenten die elke staat dat het verdrag geratificeerd heeft, ertoe verplicht bepaalde mensenrechten toe te kennen aan alle personen die op haar grondgebied verblijven of onderhevig zijn aan haar rechtsmacht. De verklaring dient als een richtlijn voor staten bij het opstellen en toepassen van mensenrechten.

Artikel 5 -10 van de verklaring inzake de Mensenrechten van Personen die niet de Nationaliteit Bezitten van het Land waarin zij Verblijven, geeft een overzicht van de rechten van niet-burgers. (In de verklaring worden ‘niet-burgers’ ‘buitenlanders’ genoemd.)

Buitenlanders moeten dezelfde behandeling genieten als de burgers van het land waarin zij verblijven inzake de volgende rechten:

- Het recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon, waaronder vrijwaring van willekeurige arrestatie en gevangenhouding.
- Bescherming tegen willekeurige of onwettige inmenging in zijn privé-leven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling.
- Gelijkheid voor de rechter, waaronder het recht zich kosteloos te doen bijstaan door een tolk.
- Het recht zelf een echtgeno(o)t(e) te kiezen, een huwelijk aan te gaan en een gezin te stichten.
- Vrijheid van denken, mening, geweten en godsdienst.
- Het recht zich van zijn eigen taal te bedienen en zijn eigen cultuur en tradities te beleven.
- Het recht geld naar het buitenland over te schrijven.

De volgende rechten moeten aan buitenlanders verleend worden, zolang ze niet in tegenspraak zijn met de nationale veiligheid, de openbare veiligheid, de openbare orde, de openbare veiligheid of het moraal of de rechten en vrijheden van anderen:

- Het recht om het land te verlaten.
- Het recht op vrijheid van meningsuiting.
- Het recht op vereniging en vergadering.
- Het recht eigendom te bezitten op individuele basis of samen met derden.
- Vrijheid van verkeer en vrijheid in de keuze van woonplaats binnen de grenzen van het land.
- Het recht voor echtgenoten en minderjarigen of afhankelijke kinderen om een legale buitenlander te vervoegen, zoals het voorgeschreven wordt door de nationale wet.

Legale buitenlanders moeten de volgende rechten gegarandeerd worden, zolang ze de wetten, gewoontes en tradities van het land waarin ze verblijven, respecteren:

- Het recht op veilige en gezonde werkomstandigheden, rechtvaardige beloning en gelijke betaling voor gelijke arbeid.
- Het recht zich aan te sluiten bij een vakvereniging
- Het recht op sociale diensten, gezondheidszorg, onderwijs en sociale zekerheid.

Aan de volgende aanvullende rechten voor buitenlanders wordt speciaal aandacht besteed in de verklaring:

- Bescherming tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende bestraffingen.
- Vrijwaring van onderwerping aan medische of wetenschappelijke experimenten zonder instemming van de buitenlander.
- Bescherming tegen willekeurige of onwettelijke uitzetting uit het land
- Het recht zich te verzetten tegen uitzetting, behalve dan wanneer de uitzetting noodzakelijk is om de nationale veiligheid te garanderen.
- Bescherming tegen het willekeurig of onwettelijk in beslag nemen van bezittingen.
- Het recht om op eender welk moment te communiceren met het consulaat of de diplomatieke missie van het land waarvan hij/zij burger is.

Belangrijke agentschappen die bijstand kunnen verlenen

De volgende organisaties vervullen een sleutelrol in het wereldwijd bijstaan en beschermen van niet-burgers:

De VN-Commissie voor de Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination, CERD*) is opgericht in 1965 om te controleren en te evalueren of staten daadwerkelijk hun verplichtingen tegenover het Internationaal Verdrag inzake Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie nakomen. Het verdrag was ontworpen om discriminatie op basis van ras, huidskleur, afkomst en nationale of etnische afkomst van overheidswege uit te roeien. Staten die partij zijn bij dit verdrag dienen om de vier jaar een rapport te bezorgen aan de commissie, waarin zij een overzicht geven van de acties die ze ondernomen hebben in overeenstemming met het verdrag. Bovendien kunnen personen of groepen die ervan overtuigd zijn dat ze het slachtoffer zijn van discriminatie van overheidswege rechtstreeks klacht indienen bij de commissie, die de zaak zal bespreken en aanbevelingen zal doen aan alle betrokken partijen.

Internationale en regionale instrumenten voor bescherming

Verdragen en Instrumenten van de VN

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948)

Dit document definieert de fundamentele rechten van alle mensen, ongeacht hun wettelijke status. Artikel 14 (1) stelt dat “iedereen het recht heeft in andere landen asiel te zoeken en te genieten tegen vervolging”. Artikel 15 stelt dat “iedereen het recht heeft op een nationaliteit” en dat “niemand willekeurig zijn nationaliteit mag ontnomen worden, noch het recht mag worden ontzegd van nationaliteit te veranderen”.

Het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten. (1976)

Iedere staat die dit verdrag geratificeerd heeft, verbindt zich ertoe “iedereen die binnen zijn grondgebied verblijft en aan zijn rechtsmacht is onderworpen de in dit verdrag erkende rechten te verzekeren, zonder onderscheid van welke aard ook, zoals ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, welstand, geboorte of enige andere omstandigheid” (artikel 2.1). De bovengenoemde rechten omvatten het recht op een eerlijk proces, vrije meningsuiting, en bescherming tegen tirannie en onrechtvaardigheid. Bovendien verbiedt het verdrag de uitzetting uit het land van legale buitenlanders zonder een eerlijk proces, behalve wanneer de nationale veiligheid dit niet kan toestaan. De buitenlander heeft ook recht op vertegenwoordiging.

Verklaring inzake de mensenrechten van personen die niet de nationaliteit bezitten van het land waarin zij verblijven. (1985)

Deze verklaring verzekert de volgende rechten voor legale buitenlanders: “recht op veiligheid”, “recht op een privé-leven”, “recht op een gelijke behandeling voor de rechter”, “het recht een echtgeno(o)t(e) te kiezen en een huwelijk aan te gaan”, “vrijheid van denken”, “het recht het land te verlaten” en “het recht vervoegd te worden door echtgeno(o)t(e) en afhankelijke kinderen” (artikel 5). De verklaring stelt ook dat buitenlanders recht hebben op veilige werkomstandigheden (artikel 8).

Verdrag betreffende de Status van Staatlozen. (1960)

Dit verdrag verplicht staten ertoe “de assimilatie en naturalisatie van staatlozen te vergemakkelijken” (artikel 32) en stelt de bovengenoemde basisvrijheden vast voor dergelijke personen.

Wereldconferentie Tegen Racisme, Rassendiscriminatie, Vreemdelingenhaat en daarmee Samenhangende Onverdraagzaamheid (2001)

Aangenomen op 8 september 2001 in het Zuid-Afrikaanse Durban. De conferentie stelt vast dat immigranten asiel en mensenrechten geweigerd werden in verscheidene landen en herinnert staten eraan dat hun wetten en beleid betreffende immigranten in overeenstemming moeten zijn met de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Rassendiscriminatie. (1969)

Dit verdrag roept op tot een eind aan alle vormen van discriminatie, waaronder vooroordelen tegen buitenlanders die asiel of burgerschap zoeken, zoals hierboven vermeld.

Verdrag inzake de Bescherming van de Rechten van Alle Migrerende Werknemers en Leden van Hun Families (1990)

Dit verdrag licht de verscheidene vrijheden toe voor migrerende werknemers die legale arbeid verrichten in een ander land dan dat land waar ze oorspronkelijk vandaan komen, waaronder vrije meningsuiting (artikel 12), vrijwaring van discriminatie (artikel 7) en het recht op een eerlijk proces (artikel 16.7). Het verdrag staat staten toe de werkmogelijkheden voor migrerende arbeiders te beperken (artikels 51, 52) en actie te ondernemen tegen migrantenarbeiders die geacht 'onregelmatig' te zijn – d.i. wiens aanwezigheid getolereerd wordt door de staat in kwestie.

Arbeidsmigratie (IAO Conventie 97) 1952

Deze conventie stelt dat iedere lidstaat "het vertrek, de reis en de ontvangst van migrerende werknemers moet vergemakkelijken" (artikel 4). Na hun aankomst hebben migrerende werknemers het recht hulp te krijgen bij het zoeken naar werk (artikel 2), recht op medische bijstand (artikel 5), recht op dezelfde behandeling als legale burgers inzake vrijwaring van discriminatie, sociale zekerheid, huisvesting, en recht op loon (artikel 6).

Protocol inzake het Smokkelen van Migranten over Land, Door de Lucht en Over Zee. (2001)

Dit protocol veroordeelt het smokkelen van migranten en stelt dat de migranten in kwestie vrijgesteld zijn van juridische vervolging (artikel 5) en zo snel mogelijk en op een menselijke manier gerepatrieerd zullen worden (artikel 18). Er wordt ook aandacht besteed aan de inlichting van burgers over de gevaren van smokkelen (artikel 15) en de preventie van smokkelen door op de wettelijke en socio-economische oorzaken van het smokkelen van migranten te wijzen (artikel 15).

Discriminatieverdrag (Werk en beroep) (IAO-verdrag 111) (1960)

Dit verdrag roept op tot de vrijwaring van discriminatie bij het zoeken naar werk.

Regionale en Nationale Instrumenten die Bescherming bieden

Europese Unie

Het Verdrag van Amsterdam houdende Wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en de Verdragen tot Oprichting van de Europese Gemeenschappen (1999)

Het Verdrag van Amsterdam trad op 1 mei 1999 officieel in werking. Het verdrag bespreekt de details inzake immigratie en asiel die niet echt belicht werden in het Verdrag van Maastricht. Het Verdrag van Amsterdam verplicht de Raad van de Europese Unie ertoe binnen de termijn van vijf jaar na de inwerkingtreding van het Verdrag van Amsterdam de volgende maatregelen aan te nemen: iedere staat is verantwoordelijk voor de behandeling van asiolverzoeken en moet minimumnormen stellen voor de opvang van asielzoekers, voor het aanmerken van onderdanen van derde landen als vluchteling en van begunstigden van toekomstige bescherming, voor de procedures voor de toekenning of intrekking van de vluchtelingenstatus en voor het verlenen van tijdelijke bescherming.

De Europese Raad voor Vluchtelingen en Ballingen (*European Council on refugees and Exiles*, ECRE)

De ECRE werd opgericht op de Raad van de Europese Unie in Tampere in 1999 en is gebaseerd op de volledige en alomvattende toepassing van de Vluchtelingenconventie en het Vluchtelingenprotocol. Bovendien keurde de Raad van de Europese Unie in december 2000 het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie goed, dat onder andere het recht op asiel bevat. De ECRE heeft suggesties gedaan inzake de invulling van dit recht, zodat het zowel zou gelden voor EU-burgers als voor onderdanen van andere landen.

Amerika and Afrika

Amerikaans Verdrag over Mensenrechten (*Organization of American States, OAS*)

Dit verdrag geeft het burgerschap aan personen die geboren worden in een bepaalde staat en geen andere nationaliteit hebben (artikel 20). Het beschermt buitenlanders eveneens tegen deportatie naar een ander land waar zijn/haar welzijn bedreigd wordt met betrekking tot zijn/haar "ras, nationaliteit, religie, sociale status of politieke overtuigingen" (artikel 22.6, 8).

Raad van de Liga van Arabische Staten

Deze stelt dat "geen enkele burger willekeurig van zijn/haar oorspronkelijke nationaliteit beroofd kan worden, noch kan hem/haar het recht op een andere nationaliteit ontzegd worden zonder een geldige wettelijke reden" (artikel 24). Het recht op het aanvragen van politiek asiel wordt ook erkend (artikel 23).

Historische data

1948 – Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

1965 – Internationaal Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie

1985 – Verklaring inzake de mensenrechten van personen die niet de nationaliteit bezitten van het land waarin zij verblijven